

17 dat slaan wij over

Het leek wel of men al die kennis opzettelijk doodzweeg, wegmoffelde, verdrong, uit de prediking weerde.

Maarten 't Hart¹

Op zaterdag werd ik opgebeld door de ouderling van dienst Wiggert uit Hasselt met een vraag over de schriftlezing van zondagmorgen. Hij vond het een probleem om het voor te lezen.

Het ging om de tekst van Paulus: ‘Als iemand de Heer niet liefheeft, die zij vervloekt’ (1 Kor 16:21)

‘Van zo’n manier van denken krijg je oorlog en ruzie!’

Een verademing zo’n staaltje van onbuigzaamheid.

Voor zijn probleem hebben we een oplossing gevonden. Hij zou het voorlezen en daarbij gelijk zijn persoonlijke commentaar erop geven. Zo is het gegaan die zondagmorgen.

Een ander voorbeeld.

In een serie van de Evangelische Omroep gingen vijf vrouwen op zoek naar God. Ze doen dit in een klooster en moeten 5 dagen lang zwijgen. Ondertussen krijgen ze teksten uit de Bijbel om te overdenken.

Met Sanne gaat het helemaal mis.

Ze las niet de opgegeven tekst uit Jesaja 55, maar per ongeluk een heel lelijke tekst uit Jesaja 5:24:

In plaats van heerlijk naar parfum te ruiken, zullen zij stinken.

Daarom zal God hen doen verdwijnen als stro dat op vuur wordt gegooid.

Hun wortels zullen verrotten en hun bloesems verdorren

want zij hebben de wetten van God verworpen

en het woord van de Heilige van Israël veracht.²

In het gesprek met de begeleider barst ze in huilen uit: ‘ik vind dit zo haatdragend’.³ Sanne heeft die week God niet gevonden.

Deze voorbeelden tonen duidelijk aan dat de Bijbel bij de gewone lezer soms grote vragen oproept.

Maarten 't Hart heeft in zijn autobiografische bundel *Het roer kan nog zes maal om*⁴ op een onovertroffen manier een aantal knelpunten blootgelegd. Het is een

---

¹ Maarten 't Hart, *Het roer kan nog zes maal om*, 244.

² uit de vertaling/parafraze Het Boek.

³ www.uitzendinggemist.nl, *Op zoek naar God*, 10 februari 2013

aangrijpend verhaal, waarin talrijke kerkelijke conflicten smakelijk worden opgedist. Al snel nadat hij kon lezen begon 't Hart in 'de echte Bijbel', dus geen kinderbijbel, te lezen. Hij ontdekte dat kinderbijbels veel verhalen oversloegen en onvermijdelijk kwam hij op duistere passages: Tamar, die haar schoonvader verleidde, David, die krijgsgevangenen doodde en toch 'een man naar Gods hart' werd genoemd. En Jezus die herhaaldelijk dreigt met de hel. Al vroeg hakte het er bij hem in: dat mensen verloren konden gaan. Als kind ging hij nooit met iemand langs de Maaskant wandelen. Jezus had gezegd: 'twee zullen er in het veld zijn. De een zal aangenomen worden, de ander zal achtergelaten worden' (Mat 24:40). De jonge Maarten ontwikkelde een grote angst voor de Wederkomst van Christus. Als jongen van acht bedacht hij: ik kan maar beter niet trouwen, want dan kan ik ook geen kinderen krijgen, die misschien wel naar de hel gaan. Hij werd gekweld door de vraag: hoe kan een eeuwige straf rechtvaardig zijn, als ons leven maar tijdelijk is? 'Op zoek naar het verlossende woord onderzocht ik de Schriften. Nergens echter bleek dat te vinden'. Nog vele andere Bijbelgedeelten bespreekt 't Hart, zoals het verhaal in 1 Kon 13 van de man Gods in Juda, die moest sterven - maar waarom eigenlijk? We kunnen concluderen: 't Hart keerde het christelijk geloof de rug toe, niet omdat hij geleidelijk aan er wat lichter over ging denken. Integendeel, Maarten 't Hart haakte af, omdat hij de Bijbel serieus nam.

In het onderstaande hebben we het over moeilijke Bijbelteksten. Op twee categorieën van Bijbelteksten gaan wij nader in: gewelddadige passages in het Oude Testament en uitspraken van Jezus, die soms dingen zegt, die moeilijk in te passen zijn in het plaatje dat gelovigen van hem maken.

oorlog in naam van God

Het is onze tijd niet ongebruikelijk dat moslims gewezen worden op gewelddadige teksten in de Koran en de Islamitische overlevering. Het is niet in de lijn van ons betoog om daar op in te gaan. Wel kunnen we vaststellen dat christenen vergelijkbare problemen hebben. Misschien minder ernstig, maar toch.

Het boek Jozua is een van de meest problematische boeken van de Bijbel. In het zesde hoofdstuk wordt verteld dat Jozua alle inwoners van de stad Jericho, mannen, vrouwen en kinderen, doodde. In hoofdstuk 8 wordt de bevolking van Ai volledig omgebracht. Hoofdstuk 10 volgt het zelfde scenario voor Makeda,

---

⁴ in het laatste hoofdstuk, *De man Gods uit Juda*.

Libna, Lachis, Eglon, Hebron, Debir – kortom het beloofde land werd ingenomen via een grootschalige genocide.

Andere omstreden gedeelten zijn de uitroeiing van de Midjanieten in Numeri 31, een verhaal dat overigens niet overeenstemt met de beschrijvingen in het boek Richteren.

Berucht is ook het verhaal van Saul die opdracht krijgt mens en dier van Amalek te doden, maar die opdracht van God niet volledig uitvoert (1 Sam 15) en daarom afgewezen wordt als koning.

Op een andere plaats vinden we een bijbels voorbeeld van de tactiek van de verschroeide aarde (2 Kon 3:19 e.v.).

Er zijn drie benaderingen denkbaar om de moeilijkheden die deze teksten oproepen te ontzenuwen.

1. de traditionele benadering

In een evenwichtig betoog⁵ stelt de oudtestamenticus Eric Peels dat het Oude Testament een duidelijke boodschap heeft anti geweld. Denk maar aan het verhaal van Kain en Abel en de beschrijving van Lamech in Genesis 4. David mocht de tempel niet bouwen, omdat hij te veel bloed vergoten had (1 Kron 28:3). In de bekende profetie van Jesaja 2 wordt de verwachting uitgesproken dat de zwaarden omgesmeed zullen worden tot ploegijzers. 'Geen mens zal meer weten wat oorlog is'.

Maar in deze benadering is God niet een God van schone handen. Soms is geweld onvermijdelijk. God is daarin echter nooit willekeurig of onberekenbaar.

Er zijn dus diepe redenen geweest, waarom God in de Bijbel opdracht heeft gegeven tot geweld: 'Blijkbaar waren deze volken ... door het nulpunt van immoraliteit en goddeloosheid gezakt'.⁶

Christopher Wright zit op dezelfde lijn als hij verklaart dat bij de Kanaänieten 'het glas van de zonde tot de rand gevuld' was.⁷

2. de literaire verklaring

De literaire verklaring heeft een heel ander beginpunt. Men stelt dat Israël nu eenmaal een aantal zaken gemeenschappelijk heeft in het oude Nabije Oosten. Het idee dat de godheid strijdt voor zijn volk deelt Israël met de volken

---

⁵ in: Martine van Veelen red, *Hete hangijzers*, 55-65.

⁶ *Hete hangijzers*, 61. Een vergelijkbare benadering heeft Versluis in *Geen verbond, geen genade*, Boekencentrum 2012.

⁷ *De God die ik niet begrijp*, 97.

om zich heen. Militaire nederlagen worden uitgelegd als een teken dat de godheid toornig is.

In het oude Oosten deed men aan rituele oorlogsvoering. Bij een overwinning wordt de bevolking en ook de veestapel uitgeroeid als een offer aan de godheid. Heiligdommen van de vijand worden geplunderd en in brand gestoken om de overwonnen godheid van de vijand te vernederen. In Israël vinden we deze elementen ook.

Een nog kritischere benadering is als men zegt dat de verhalen van de inname van Kanaän van veel later datum zijn en dus geen beschrijving geven van wat gebeurd is. Ook kan men de verhalen over overwinningen in het verleden opvatten als een vorm van nationbuilding.

Langs deze weg kan een samenhangend beeld gecreëerd worden. Er is echter een wezenlijk probleem in deze benadering. Men laat los dat de Bijbel Gods openbaring is en dat de Bijbel normen aanrijkt voor ons handelen.

3. de linkse variant van 1.

Egbert Rooze schreef een proefschrift over geweld in het Oude Testament en presenteerde in *Amalek*⁸ zijn visie voor een breder publiek.

Voor Rooze vormen bepaalde geweldsteksten niet een problematische kant van het Oude Testament. Het Oude Testament is een anti-heidens getuigenis. En het volk Amalek staat symbool voor het denken vanuit het recht van de sterkste.

Amalek valt het verzwakte volk Israël aan in de woestijn. Daarom moet het uitgeroeid worden. Als koning Saul het volk doodt, maar koning Agag van Amalek in leven laat en het vee, dan wordt dat afgekeurd. De profeet Samuel wijst koning Saul af en doodt eigenhandig koning Agag (1 Sam 15).

Rooze stelt vast dat het Oude Testament op vele plaatsen onproblematisch over geweld spreekt (175) omdat 'het levensgevaarlijk is om het met de gojim (de heidenen) op een akkoordje te gooien' (64,65). Daarom is God bereid vuile handen te maken (178). Mensen die onderdrukt worden, moeten bevrijd worden. Het gebruiken van geweld kan een daad van gerechtigheid zijn (177).

Hoewel Rooze theologisch een heel andere positie inneemt heeft hij een grote verwantschap met de benadering die wij onder 1. bespraken.

Het concept van Rooze is aantrekkelijk, maar het probleem is nu juist dat het moeilijk rechtvaardig te noemen is dat in het geval van Amalek vele generaties later, een heel volk, inclusief vrouwen en kinderen moet worden uitgeroeid. Rooze is een verlicht mens, maar als je zijn benadering letterlijk neemt, is er toch enige reden om te vrezen voor je leven!

---

⁸ E. Rooze, *Amalek*, Kok 1997.

In de meer systematische bespreking hieronder komen we terug op deze problematiek.

Jezus als vreemde

Voor velen in onze tijd is Jezus nog steeds een groot voorbeeld. Jezus ontfermt zich over hulpeloze mensen (Marc 6:34). Jezus gaat om met de mensen die verstoten zijn en vergeten (Luc 15). Jezus laat zich niet leiden door vooroordelen (Luc 10:35-37, Joh 4). Hij aanvaardt mensen die aan lager wal zijn geraakt (Luc 7:35-50). Jezus oordeelt niet (Joh 8:1-11). Jezus klaagt de hypocrisie aan van de schriftgeleerden (Marc 7:1-13). Jezus heeft aandacht (Luc 10:38-42). Jezus zegt scherpe dingen over de rijken van zijn tijd (Luc 12:13 -21; 16:13 e.v.). Jezus gebruikt geen geweld (Mat 26:51,52).

Het zijn stuk voor stuk inspirerende teksten. Maar niet alles wat in de evangeliën staat past in dat mooie plaatje.

Laten we een aantal teksten nader aanschouwen:

Iemand vroeg hem: ‘Heer, zijn er maar weinigen die worden gered?’ Hij antwoordde: 24 ‘Doe alle moeite om door de smalle deur naar binnen te gaan, want velen, zeg ik jullie, zullen proberen naar binnen te gaan maar er niet in slagen. 25 Als de heer des huizes eenmaal is opgestaan en de deur heeft gesloten, en jullie staan buiten op de deur te kloppen en roepen: “Heer, doe open voor ons!”, dan zal hij antwoorden: “Ik ken jullie niet, waar komen jullie vandaan?” 26 Jullie zullen zeggen: “We hebben in uw bijzijn gegeten en gedronken en u hebt in onze straten onderricht gegeven.” 27 Maar hij zal tegen jullie zeggen: “Ik ken jullie niet, waar komen jullie vandaan? Weg met jullie, rechtsverkrachters!” 28 Dan zullen jullie jammeren en knarsetanden wanneer je Abraham, Isaak en Jakob en al de profeten in het koninkrijk van God ziet, maar zelf buitengesloten wordt. 29 Uit het oosten en het westen en uit het noorden en het zuiden zullen ze komen, en ze zullen aan tafel genodigd worden in het koninkrijk van God.

Om verschillende redenen is dit een beklemmende tekst. Voor sommigen in de reformatorische wereld is het een bepalende vraag: ben ik wel behouden? Misschien heeft de vraagsteller in deze tekst wel een vergelijkbare achtergrond. Het is dan bijzonder hard als Jezus tegen hen zegt: pas op, dat je zelf niet afgewezen wordt! Dat is niet bepaald de boodschap die hij nodig heeft. Maar we weten niet alles van de precieze achtergrond van dit gesprek.

Er is nog iets anders dat bijzonder beangstigend is. Jezus waarschuwt ervoor dat er een tijd kan komen dat het te laat is. Dan klop je op de deur die toegang geeft tot het paradijs. Maar je wordt niet meer toegelaten. Een vreselijk gevoel van wroeging zal voor altijd je deel zijn.

Jezus beschrijft de hel als de plaats waar de wormen blijven knagen en het vuur niet dooft (Marc 9:48). In Matteüs 25:46 wordt het eeuwige leven gesteld tegenover de eeuwige straf. Hoe kan God mensen voor eeuwig straffen voor iets dat zij in hun tijdelijke leven gedaan hebben? Is dat rechtvaardig? De meeste criminelen krijgen in ons land een herkansing als ze hun straf uitgezeten hebben. Velen maken door hun straf een veranderingsproces door, waardoor ze als andere mensen de gevangenis verlaten. Dat maakt de doodstraf in de VS ook zo onmenselijk. Hoe kan de Bijbel dan spreken over een hel, waar niemand uit kan komen? Heeft God lagere normen dan wij? Of zijn we gedwongen te aanvaarden, dat we nu eenmaal zo zondig zijn, dat God niet anders kan, dan rigoureuus komaf te maken met zondaren.

Helaas is met deze tekstverwijzingen de lijst nog niet af.

In Lucas 17:26 e.v. vinden we een huiveringwekkende beschrijving van de dag van de Mensenzoon. Bedoeld wordt het einde van de wereld. Jezus zegt dat het voor de voleinding zo zal zijn als met de beruchte steden Sodom en Gomorra, die verwoest werden (Gen 19). Gelovigen moeten hier een voorbeeld aan nemen. Tijdens de laatste dagen moeten ze wegvluchten en niet achterom kijken. Dan zal er een scheiding komen die dwars door de menselijke gemeenschap zal lopen. 'Twee zullen er in één bed liggen: de een zal worden meegenomen, de ander worden achtergelaten. Twee zullen aan het malen zijn. De een zal meegenomen worden de ander achtergelaten'. Daarna volgt een onbekend en gruwelijk woord van Jezus: 'de gieren zullen zich op de lijken storten' (37).

Een interessant historisch detail over het leven van Jezus, waardoor deze harde teksten in een bepaald perspectief komen te staan, vinden we in Marcus 3. We lezen daar dat Maria en de broers van Jezus Jezus komen ophalen 'om hem desnoods onder dwang mee te nemen, want volgens hen had hij zijn verstand verloren' (21). Een merkwaardig vers. De naaste familieleden van Jezus hadden grote twijfels over Jezus' optreden (vgl. Joh 7:5) en komen hem ophalen. Ze zeggen 'Jezus, voor vandaag is het genoeg geweest met je preken'.

Waarom hadden de gezinsleden zulke gemengde gevoelens bij het optreden van Jezus? In de evangeliën wordt verteld dat iedereen versteld stond van zijn wijsheid en zijn wonderen (Marc 6:2). Waarom dan uitgerekend in Jezus' naaste familie die afwijzing?

Het is niet te gewaagd om het antwoord op deze vraag in de volgende richting te zoeken.

Bepaalde uitspraken van Jezus zijn nogal vergaand: 'als je je vader of moeder liefhebt boven mij, dan ben je mij niet waard' (Mat 10:37). In de navolging van

Jezus is geen plaats voor zorg voor de familie: Tegen iemand die naar de begrafenis van zijn vader wilde gaan zei Jezus: 'Laat de doden hun doden begraven' (Luc 9:60). Jezus gaf zijn leerlingen de opdracht om op pad te gaan zonder bagage, zonder eten en zonder geld (Mat 10:9,10). Jezus riep op om bezittingen te verkopen en aan de armen te geven (Luc 12:33 en 14:33). Voeg daarbij de scherpe oordelen die Jezus velt, bijvoorbeeld over steden die zijn boodschap niet aannemen (Mat 10:15 en 11:24), en het beeld is compleet: Jezus was extreem.

De familieleden van Jezus worden meegesleept in een controversie, waar ze zelf geen aandeel in hebben. Daarom doen ze er alles aan om Jezus in te tomen.

Aan de andere kant is het onjuist om alleen maar een negatief beeld van Jezus neer te zetten, zoals sommige atheïsten dat doen. Maarten 't Hart noemt Jezus 'een opschepperige man, die de mensheid dwangmatig opdeelt in bozen en rechtvaardigen'⁹. Bij de ex-pinksterman Dan Barker kan Jezus evenmin iets goeds doen. Het onschuldige plukken van aren op de sabbat ziet hij als een vorm van diefstal. Dan Barker verwijt Jezus, dat hij geen sociaal plan had om armoede te bestrijden en een onverantwoordelijke pluk-de-dag-mentaliteit propageert (Mat 6:34). En: Jezus' dreigementen met de hel, maken hem 'moreel bankroet'.¹⁰

Het is nauwkeuriger om te stellen dat de evangeliën een dubbelzinnig beeld van Jezus geven. Enerzijds was Jezus oprecht bewogen over het leed dat hij om zich heen zag en sloot Jezus vriendschap met mensen die verstoten waren. Anderzijds deed Jezus rigoureuze uitspraken. Jezus had een extreem eindtijdgelooft en was in bepaalde opzichten fanatiek: 'wie niet met mij is, die is tegen mij' (Luc 11:23).

In kerken worden moeilijke passages overgeslagen of, wat vaker voorkomt, voorgelezen zonder dat de essentie ervan wordt duidelijk gemaakt.

Het is ook niet een eenvoudige conclusie: Jezus zoals over hem wordt verteld in de evangeliën is voor een gedeelte een andere Jezus, dan de Jezus die in de kerk wordt verkondigd. En met kerk bedoelen we hier de kerk in de volle breedte, in al zijn strekkingen: de Rooms-katholieke, de Oosters orthodoxe en de Protestantse in al zijn geledingen.

---

⁹ Maarten 't Hart, *Het roer*, 214.

¹⁰ Dan Barker, *Godless*, 178-183.

theoretisch Schriftgezag

Er zijn veel beschouwingen van vroeger over de Bijbel waarin vrij probleemloos gesproken wordt over het gezag van de Bijbel. De moeilijke punten die wij hierboven bespraken lijken geen rol te spelen. De vraagstelling die vroeger vooral domineerde, was de of de Bijbel wel een feitelijk juiste beschrijving gaf van wat gebeurd was. Oorlogstaferelen en scherpe apocalyptische teksten riepen minder een gevoel van verwarring op dan nu. In mijn boekenkast heb ik twee oude catechisatieboekjes¹¹, die ik ontrukt heb aan het oud papier: *Kort Begrip der christelijke religie* van dominee J.H. Landwehr uit 1916 en *Dogmatische Hoofdlijnen* van ds. J.G. Feenstra uit 1947⁴. In beide boekjes wordt gesproken over de noodzakelijkheid, de duidelijkheid en de genoegzaamheid van de Heilige Schrift. Het is een genot om dit soort boekjes te lezen. Overal paaltjes in de grond, zodat je precies weet waar je moet lopen.

Maar is alles wel duidelijk?

Zijn er geen vragen waarop we moeilijk een antwoord kunnen geven?

Biedt de Bijbel eenduidige richtlijnen voor de vele ethische vragen van onze moderne tijd?

Dirk van Keulen schreef een proefschrift¹² over de schriftbeschouwing bij de Gereformeerde voormannen Kuiper, Bavinck en Berkouwer. Het mag toch opmerkelijk genoemd worden, dat deze auteurs nergens refereren aan de problemen die we boven aangehaald hebben. Had men vroeger geen moeite met bepaalde teksten over de hel? Hebben wij in onze tijd een ander begrip van goed en kwaad?

Ervaren wij een afstand ten opzichte van geweldsteksten in het Oude

Testament, omdat we tegenwoordig een gedetailleerd oorlogsrecht hebben?

Zijn we op moreel vlak veranderd na de vaststelling van de Universele rechten van de mens in 1948?

Wat moeten we met Bijbelse teksten, die op bepaalde punten zo sterk het stempel dragen van een wereld die voorbij is?

Een van de waarden die onze pluralistische samenleving nodig heeft is tolerantie. De Bijbel heeft echter een grondlijn, die behoorlijk intolerant is. Het is God of de afgoden.

---

¹¹*Kort begrip* van ds. J.H. Landwehr, Kok Kampen, 1913⁶ en ds. J.G. Feenstra, *Dogmatische hoofdlijnen*, J. Niemeijer Groningen, 1947⁴, 20-22

¹²*Bijbel en dogmatiek, Schriftbeschouwing en schriftgebruik in het dogmatisch werk van A. Kuiper, H. Bavinck en G.C. Berkouwer*, Kok 2003.

Er is een groot verschil tussen ons denken over straf en wat we in de Bijbel vaak tegenkomen over straf. Het concept van een eeuwige straf (overigens alleen maar in Mat 25) past niet in ons geloof dat een mens veranderbaar is. Het boek Spreuken zegt: 'wie zijn zoon de stok onthoudt, haat hem, wie hem liefheeft, tuchtigt hem' (13:24). Dit staat op gespannen voet met de afnemende tolerantie voor lichamelijk geweld in gezinnen. Verder is ontplooiing tegenwoordig in de opvoeding een belangrijker sleutelwoord dan terechtwijzing.

Petrus zegt dat je als slaaf niet alleen onderworpen moet zijn aan de goede meesters, maar ook aan de slechte. Op die manier volg je Jezus na in zijn lijden (1 Petr 2:18-23). In onze tijd zijn we veel meer geneigd een tegenovergestelde houding te propageren: je moet het niet nemen! Je moet zo'n meester aanklagen!

Onze democratische samenleving heeft waarden ontwikkeld, die in de tijd van de Bijbel nog niet bestonden.

slapeloze nachten

Ik was behoorlijk ver gevorderd in de studie theologie toen ik in een geloofscrisis kwam. Ik was al meer dan een jaar behoorlijk verliefd en bekeek mijn leven en mijn geloof van de zonnige kant. Toen kwamen al die teksten van Jezus over de hel in al hun scherpste op mij af.

Hoe kan Jezus dreigen met de hel?

Waarom spreekt Jezus in Matteüs over een eeuwige straf?

Dat is toch onrechtvaardig?

Is er bij God een 'point of no return'?

Met mijn studievrienden sprak ik erover.

Ze hadden ook geen antwoord.

Docenten keken mij meestal een beetje meewarig aan.

En toen kon ik niet meer slapen.

De derde slapeloze nacht bedacht ik: het kan niet zo zijn dat Jezus verandert.

Het is niet mogelijk dat hij voor het graf mensen genadig is en daarna niet meer. Het kan niet zijn dat hij voor het graf het brood deelt met de mensen en na het graf een zwaard in zijn handen heeft.

De volgende dag deed ik een ontdekking.

Mijn vriendin en ik hadden dezelfde Bijbel.

Per ongeluk was nu vooraan in mijn Bijbel iets geschreven door Erna, een tekst uit Romeinen 8:

38 Ik ben ervan overtuigd dat dood noch leven, engelen noch machten noch krachten, heden noch toekomst, 39 hoogte noch diepte, of wat er ook maar in de

schepping is, ons zal kunnen scheiden van de liefde van God, die hij ons gegeven heeft in Christus Jezus, onze Heer.

Deze tekst is voor mij de sleutel geworden voor het verstaan van de Bijbel.

We lopen vast als we alle teksten in de Bijbel een gelijk gewicht geven.

We moeten de Bijbel verstaan vanuit de liefde van God.

En het kan niet zo zijn, dat we aan de duivel en de hel in het geloof even veel gewicht geven als aan God. God is sterker dan de hel en de afgronden in ons bestaan.

Dat geldt voor nu en tot in eeuwigheid.

de uitleg van de Bijbel

We moeten de Bijbel uitleggen vanuit het hart en niet vanuit de rand proberen vast te stellen wat de kern is.

Het hart van de Bijbel is de belijdenis

4 Luister, Israël: de HEER, onze God, de HEER is de enige! 5 Heb daarom de HEER, uw God, lief met hart en ziel en met inzet van al uw krachten. 6 Houd de geboden die ik u vandaag opleg steeds in gedachten. 7 Prent ze uw kinderen in en spreek er steeds over, thuis en onderweg, als u naar bed gaat en als u opstaat. 8 Draag ze als een teken om uw arm en als een band op uw voorhoofd. 9 Schrijf ze op de deurposten van uw huis en op de poorten van de stad.

Het eerste vers kun je ook vertalen met de HEER is één.

God is uit één stuk.

Hij heeft maar één gedachte: het heil van de mensen.

Lukt het om de Bijbel vanuit deze kern uit te leggen?

Meestal wel, maar niet altijd.

Meestal wel, omdat een groot gedeelte van de Bijbel niet op gespannen voet staat met ons gevoel van rechtvaardigheid.

In het boek Genesis zijn Abraham, Izaak, Jacob en Jozef voorbeeldfiguren (met hun mankementen!). Zoals tegenwoordig velen zich spiegelen aan het leven van artiesten, zo toetsen gelovigen hun leven aan de hand van de verhalen over de stamvaders. Mozes, Ruth, Saul en David, Elia en Elisa kun op dezelfde wijze een rol spelen in ons geloof.

De evangeliën vormen het hart van het christelijk geloof. In hun vreemdheid en directheid zullen de evangeliën moderne mensen blijven verbazen. De prediking en het leven van Jezus is een blijvende bron van inspiratie voor gelovigen. De toepassing ervan is vrijwel onbeperkt.

De eerste christenen hebben een wezenlijke verandering gebracht in de moraal van de oudheid (zie onder 19).

Maar daar hebben we het hier nu niet over. We spreken hier over de problemen die er zijn.

Wat betreft de gewelddadige teksten in het Oude Testament zou men kunnen zeggen dat er in de Bijbel sprake is van een zich *voortschrijdende openbaring*. In de Bijbel vinden we de *heilsgeschiedenis* van God met de mensen. Daarin is sprake van een ontwikkeling. Abraham leefde met God en vertrouwde op Gods belofte. Met Mozes komen de Tien geboden en de wet. Vervolgens wordt het koningschap ingesteld. Later verkondigen de profeten dat er een gezalfde leider zal komen als opvolger van David. In het Nieuwe Testament wordt verkondigd dat Jezus dat is.

In die lijn is het denkbaar om te zeggen, dat God gaandeweg steeds meer van zijn bedoelingen duidelijk maakt. In de wetten van Mozes wordt niet meer gesproken over polygamie. Daar was in de periode van de stamvaders wel sprake van.

In dezelfde lijn zou je kunnen zeggen: het beloofde land is met geweld ingenomen. God heeft pas later in de geschiedenis duidelijk gemaakt, dat dat niet de weg is. Jezus stierf geweldloos aan het kruis. De christelijke identiteit moet daardoor bepaald worden.

Toch is dit denkspoor niet echt een oplossing. De vraag dringt zich op waarom God dan niet direct zijn volledige bedoelingen heeft duidelijk gemaakt.

Geweldsteksten in het Oude Testament blijven dus moeilijk in overeenstemming te brengen met wezenlijke trekken van het christelijk geloof.¹³ We kunnen via een vertaalslag gewelddadige teksten gebruiken voor de prediking. Maar in de grond van de zaak begrijpen we deze gedeelten niet. Een ander punt is het als atheïsten gewelddadige teksten uit het Oude Testament aanhalen om aan te tonen dat het christelijk geloof dubieuze wortels heeft. Er zijn heel wat atheïsten die een inspanning hebben gedaan om de donkere kanten van de Bijbel aan het licht te brengen. Dat is hun goed recht. Wel moet daarbij in gedachte gehouden worden dat in de kerkgeschiedenis en in de huidige wereldkerk deze teksten nauwelijks een rol van betekenis spelen.¹⁴

---

¹³ Cees Houtman heeft het over bijbelgedeelten die ons verlegen maken en aan ons knagen (*De Schrift wordt geschreven*, 546 en 547) en over een godsbeeld dat in de Bijbel in beweging is. God heeft 'wisselende gestalten' (550).

¹⁴ Zo bijvoorbeeld de kritiek van de theoloog Antonie Vos op Paul Cliteur in *Het dilemma van het monotheïstische dilemma*, Kerk en Theologie, juli 2012, 215 e.v. In dezelfde lijn kritiseert Jan Willem Nienhuis Richard Dawkins in het blad *Skepter* van

Jezus heeft in de evangeliën scherpe kanten, die voor de kerk altijd ongemakkelijk zullen blijven. Het is beter dit hardop te zeggen, dan het te verdoezelen.

Er is wel een lichtpunt dat niet onvermeld mag blijven. Tijdens zijn leven zei Jezus:

34 Denk niet dat ik gekomen ben om op aarde vrede te brengen. Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard. 35 Want ik kom een wig drijven tussen een man en zijn vader, tussen een dochter en haar moeder en tussen een schoondochter en haar schoonmoeder; 36 de vijanden van de mensen zijn hun eigen huisgenoten!

Dit is de context van wat elders staat:

Ik zeg jullie, die nacht zullen er twee in één bed liggen: de een zal worden meegenomen, de ander achtergelaten (Luc 17:34).

Het goede nieuws is dat na de opstanding van Jezus dergelijke teksten ontbreken. Integendeel, Jezus handelt anders dan hij daarvoor gezegd heeft. In Lucas 12 is het:

8 Ik zeg jullie: iedereen die mij erkent bij de mensen, zal ook door de Mensenzoon worden erkend bij de engelen van God. 9 Maar wie mij verloochent bij de mensen, zal verloochend worden bij de engelen van God.

Na de opstanding zien we het tegenovergestelde: Jezus maakt het goed met Petrus, die hem verloochend heeft (Joh 21:15 e.v.).

Na de opstanding tilt Jezus de mensen op uit hun negatieve gevoelens. Maria is bij het graf in diepe rouw. Jezus verschijnt aan haar en tilt haar op uit haar verdriet (Joh 20:11-18). De leerlingen hadden zich opgesloten uit angst voor vervolging. Jezus komt binnen terwijl de deuren gesloten zijn en zegt: Vrede zij met jullie! (Joh 20:19-23). Thomas kon alleen maar sceptisch zijn na alles wat gebeurd is. Jezus laat hem voelen in de littekens van zijn handen en zijn zij (Joh 20:24-29). De leerlingen ervaren tijdens het vissen dat hun inspanningen niets opleveren. Op aanwijzing van Jezus vangen ze daarna een massa vis (Joh 21:1-14).

Lucas beschrijft de eenzame weg die Jezus moest afleggen tijdens de kruisiging. En ook bij Lucas ontbreken verwijten. Jezus neemt al zegenend afscheid van zijn leerlingen (24:51).

2006 nr 4. Dawkins heeft volgens hem maar weinig van religie begrepen. Hij 'voert een strijd tegen half vergane windmolens', www.skepsis.nl/dawkins.html

de brokstukken van God

Waar blijven wij? Dat is de titel van een boek dat prof. Lever in de jaren zestig schreef over het onderwerp schepping en evolutie. Deze vraag leeft in het hart van vele protestantse gelovigen. Men heeft het gevoel dat als men bepaalde problemen toelaat in het geloof, dat je dan op een *hellend vlak* komt, die onvermijdelijk je bestaan naar de afgrond voert. Omdat te weren sluit men zich af. Bepaalde vragen kunnen niet gesteld worden. En maatschappelijk trekt men zich terug. De moderne wereld is te bedreigend.

Maar als je je afsluit, betekent dat niet, dat die moeilijke vragen opeens niet meer bestaan. Het zelfgekozen isolement is bovendien geen teken van kracht, maar van zwakte. En je kunt nooit zeggen dat iets waar is, alleen maar omdat je het zo wenst.

We moeten de weerbarstige feiten dus recht in de ogen zien en in bepaalde opzichten tot een herdefinitie komen van wat de Bijbel voor ons betekent.

Op een lyrische manier wordt in de Psalmen over het Woord van God gesproken:

De woorden van de Heer zijn zuiver
als zilver, gesmolten in de smeltkuil,
gelouterd tot zevenmaal toe.

Psalm 12:7

Gods weg is volmaakt,
het woord van de HEER is zuiver,
een schild is hij
voor allen die bij hem schuilen.

Psalm 18:31

Als uw woorden opengaan, is er licht
en inzicht voor de eenvoudigen.

Uw woord is volkomen zuiver
uw dienaar heeft het lief.

Psalm 119:130,140

Deze uitdrukkingen komen voort uit de beleving: dat het Woord van God richting geeft.

Maar we kunnen er niet omheen: soms geeft dat Woord van God geen richting, maar is het juist een bron van verwarring.

Het is daarom passend een aanvullende overweging te maken.

De Bijbel is niet volmaakt, maar maakt deel uit van onze dubbelzinnige menselijke geschiedenis. De Bijbel is ingebed in een tijd, die de onze niet meer is. Polygamie is in de westerse wereld verboden. In de verhalen over Abraham,

Jacob, David en Salomo wordt Polygamie als een bestaande praktijk aanvaard. Op de meeste plaatsen¹⁵ aanvaardt het Nieuwe Testament de praktijk van slavernij. Slavenhandel is in het westen al lang geleden afgeschaft. Martelen is in strijd met de mensenrechten. Het boek Openbaring spreekt zonder gêne over de zeven offerschalen van Gods toorn die over de aarde worden uitgegoten (Op 16).

Een goede interpretatie kan veel in een verhelderend kader plaatsen, maar niet alles.

Gods woord is dus ook onvolmaakt, soms onduidelijk en gedeeltelijk onvoldoende om richting te geven aan ons bestaan. Dit strookt met Paulus' woorden dat 'ons kennen te kort schiet en profetieën beperkt zijn' (1 Cor 13:9). De Bijbel maakt deel uit van een wereld die niet af is en wacht op de voltooiing, de dag dat we oog in oog God zullen zien en volledig zullen kennen (1 Kor 13:12).

Door de Bijbel krijgen we dus niet een volledig perspectief op wie we zijn en hoe we moeten leven. Ons spreken over God blijft gebrekkig. We hebben geen afgerond beeld van God. De openbaring biedt ons alleen wat brokstukken.

'Wanneer het volmaakte komt zal wat beperkt is verdwijnen' (1 Kor 13:10).

---

¹⁵ Een uitzondering vormt de interessante brief van Paulus aan Filemon.